

Výkon vazby a trestu

*Výňatek z druhé obecné zprávy CPT,
publikované v roce 1992*

44. V úvodu je třeba zdůraznit, že CPT musí při návštěvě věznice zkoumat mnoho otázek. Je samozřejmé, že zvláštní pozornost věnuje každému obvinění ze špatného zacházení s vězni ze strany personálu. Zhlediska mandátu CPT jsou ovšem významné veškeré aspekty, které se vztahují k podmínkám zadržování ve věznici. Špatné zacházení se vyskytuje v několika podobách, z nichž mnohé nemusí být úmyslné, spíše představují důsledek organizačních selhání nebo nedostatečných zdrojů. Pro CPT je tudíž důležitá celková kvalita života v zařízení. Tato kvalita života bude do velké míry záviset na činnostech, které jsou vězňům nabízeny a na celkovém stavu vztahů mezi vězni a personálem.

45. CPT pečlivě pozoruje atmosféru převládající v zařízení. Podpora konstruktivních vztahů mezi vězni a personálem slouží, na rozdíl od vztahů konfrontačních, k zmírňování napětí, které je vlastní každému vězeňskému prostředí a zároveň výrazně snižuje pravděpodobnost násilných incidentů spojených se špatným zacházením. CPT si zkrátka přeje dosažení stavu, kdy jsou kontrolní a omezující opatření doprovázeny duchem dobré komunikace a péče. Takový přístup nesníží bezpečnost v takovém zařízení, naopak ji spíše zvýší.

46. Mandátu CPT se přímo týká i skutečnost, že zařízení jsou přeplněná. Musí-li se nějaké zařízení postarat o více vězňů, než na kolik byla jeho kapacita původně projektována, má tato skutečnost vliv na všechny služby a činnosti uvnitř věznice. Celková kvalita života v takovém zařízení se snižuje, a to někdy dosti podstatně. Navíc by mohl stupeň přeplněnosti věznice nebo některé její části dosáhnout takového rozměru, že sám o sobě může představovat nelidské nebo ponižující zacházení.

47. Dostatečný program aktivit (práce, vzdělávání, sport, atd.) má zásadní význam pro celkovou pohodu vězňů. To platí pro všechna zařízení, ať již určená pro odsouzené anebo pro osoby ve vazbě. CPT zpozoroval, že aktivity v mnoha vazebních věznicích jsou značně omezené. Organizace režimových aktivit v těchto zařízeních - které mají značnou fluktuaci vězňů - není jednoduchou záležitostí. Samozřejmě nelze počítat s individuálními programy pro jednotlivé vězně toho typu, o jaké je možno usilovat v zařízení pro odsouzené.

Osoby ve vazbě ovšem nemohou být jednoduše ponechány uzamčeny v celách po týdny, možná měsíce, a to nezávisle na tom, jak dobré materiální vybavení mohou mít uvnitř těchto cel. CPT se domnívá, že je třeba usilovat o to, aby osobám ve vazbě bylo umožněno strávit přiměřenou část dne (8 či více hodin) mimo jejich cely a věnovat se smysluplným aktivitám různého druhu. Je jasné, že režimy v zařízeních pro odsouzené vězně by měly být ještě pestřejší.

48. Zvláštní poznámka by měla být učiněna o pohybu na čerstvém vzduchu. Požadavek, aby vězňům bylo umožněno strávit alespoň jednu hodinu denně na čerstvém vzduchu je všeobecně přijímán jako základní záruka (v nejlepším případě by tato hodina měla být součástí širšího programu aktivit). CPT chce zdůraznit, že **všichni vězni bez výjimky** (včetně těch, kteří jsou za trest umístěni v samovazbě) by měly mít každodenní možnost pohybu venku. Prostory pro venkovní aktivity by měly samozřejmě být přiměřeně prostorné a tam, kde je to možné, poskytovat úkryt před nepříznivým počasím.

49. Okamžitý přístup k vhodnému sociálnímu zařízení a udržování dobrých hygienických podmínek patří k základním součástem humánního prostředí.

V této souvislosti musí CPT konstatovat, že se mu nelíbí praxe v některých zemích, kde vězni vykonávají potřebu ve svých celách do kýblů (které jsou následně ve stanovených dobách vyprazdňovány). Buď by měl být záchod součástí cely (nejlépe v samostatné sanitární části) nebo by měl existovat způsob, jenž umožní vězňům, kteří potřebují použít záchod, aby jim bylo v jakoukoliv dobu (včetně noci) bez zbytečného odkladu dovoleno opustit svou celu.

Dále by vězni měli mít náležitý přístup ke sprše nebo koupelně. Je také žádoucí, aby v celách byla tekoucí voda.

50. CPT dodává, že je obzvláště znepokojen, pokud se v jednom a tom samém zařízení setká s přeplněností, nedostatečnými režimovými aktivitami a nedostatečným přístupem k toaletám/umývárnam. Kumulativní účinek takových podmínek může být pro vězně mimořádně škodlivý.

51. Pro vězně je rovněž velmi důležité udržování přiměřených kontaktů s vnějším světem. Vězeň zejména musí mít možnost udržovat vztahy se svou rodinou a blízkými přáteli. Řídícím principem by měla být podpora kontaktů s vnějším světem; jakákoliv omezení by měla být založena výlučně na bezpečnostních obavách význačné povahy nebo na nedostatečných zdrojích.

CPT by chtěl v této souvislosti zdůraznit požadavek po určité flexibilitě při aplikování pravidel pro návštěvy a telefonní hovory vězňů, jejichž rodiny žijí daleko (což prakticky vylučuje možnost pravidelných návštěv). Těmto vězňům by například mohlo být umožněno akumulování doby vyhrazené pro návštěvy anebo by mohly mít lepší možnosti telefonického kontaktu se svými rodinami.

52. CPT také přirozeně věnuje pozornost zvláštním problémům, které mohou vzniknout u některých specifických kategorií vězňů, například u žen, mladistvých a cizinců.

53. Vězeňský personál musí v určitých případech použít donucovacích prostředků, aby zvládl násilné vězně a výjimečně bude dokonce nucen uchýlit se k použití donucovacích prostředků omezujících pohyb. To jsou evidentně velmi nebezpečné situace, z hlediska možnosti špatného zacházení s vězni, a proto je zde třeba specifických záruk.

Vězeň, proti kterému bylo použito některého z donucovacích prostředků, by měl mít právo být okamžitě prohlédnut lékařem a v případě potřeby ošetřen. Tato prohlídka by měla proběhnout mimo doslech, a pokud možno, i dohled jiného než zdravotnického personálu a výsledky této prohlídky (včetně jakýchkoli důležitých prohlášení vězně a závěrů lékaře) by měly být formálně zaznamenány a poskytnuty vězni. V těch řídkých případech, kdy bude nutné se uchýlit k použití donucovacích prostředků omezujících pohyb, by měl vězeň být pod stálým a dostatečným dozorem. Omezující prostředky by měly být odstraněny při nejbližší možné příležitosti; nikdy by neměly být použity, nebo jejich použití prodloužováno, jako forma trestu. Vedle toho by každý případ použití síly měl být zaznamenán.

54. Účinné systémy vyřizování stížností a inspekcí jsou základními zárukami proti špatnému zacházení s vězni. Vězni by měli mít možnosti podávat stížnosti jak v rámci vězeňského systému, tak mimo něj, včetně možnosti důvěrného přístupu k příslušnému orgánu. CPT přikládá obzvláštní důležitost pravidelným návštěvám věznic nezávislým orgánem (např. výborem provádějícím návštěvy nebo dozorujícím soudcem), který má pravomoc šetřit stížnosti od vězňů (a v případě potřeby přijímat opatření) a vykonávat prohlídky v prostorách zařízení. Takové orgány mohou mimo jiné hrát důležitou roli v překonávání rozporů, které vznikají mezi vedením věznice a jednotlivým vězněm nebo vězni obecně.

55. Je rovněž v zájmu vězňů i vězeňského personálu, aby byly formálně stanoveny a v praxi aplikovány jasné disciplinární postupy; jakékoliv šedé zóny v této oblasti jsou spojeny s nebezpečím, že se budou rozvíjet neoficiální (a nekontrolované) systémy. Disciplinární postupy by měly zahrnovat právo vězňů být vyslyšeni ohledně činů, které měli spáchat a právo odvolat se k vyšší instanci proti veškerým sankcím, které jim jsou uloženy.

Často existují vedle formálních disciplinárních postupů jiné postupy, podle kterých může být vězeň nedobrovolně oddělen od dalších vězňů z disciplinárních nebo bezpečnostních důvodů (např. v zájmu zachování „náležitého pořádku“ v zařízení). Tyto postupy by měly být rovněž doprovázeny účinnými zárukami. Vězeň by měl být informován o důvodech uloženého opatření, pokud ovšem bezpečnostní požadavky nevyžadují opak¹, měla by mu být dána možnost se k záležitosti vyjádřit a napadnout přijaté opatření u příslušného orgánu.

56. CPT věnuje obzvláštní pozornost vězňům, kteří jsou z jakýchkoliv důvodů (z disciplinárních důvodů; protože jsou „nebezpeční“ anebo kvůli jejich „závadnému“ chování; v zájmu vyšetřování trestného činu; na svou vlastní žádost) zadržováni v podmínkách podobných samovazbě.

Princip proporcionality vyžaduje zabezpečení rovnováhy mezi požadavky vyplývajícími z daného případu a uplatněním režimu podobného samovazbě, což je krok, který může mít pro danou osobu velmi škodlivé následky. Samovazba může za určitých okolností představovat nelidské a ponižující zacházení; v každém případě by všechny formy samovazby měly trvat po co nejkratší dobu.

V případě, kdy je takový režim uložen nebo uplatňován na vlastní žádost, by měla základní záruka spočívat v tom, že kdykoliv vězeň nebo dozorce jménem vězně vyžaduje lékaře, měl by lékař být zavolán bezodkladně, aby mohl provést lékařskou prohlídku vězně. Výsledky této prohlídky obsahující záznam o vězňově fyzickém a psychickém stavu, včetně předpokládaných důsledků pokračující izolace, by měly být zaznamenány v písemném prohlášení a odeslány příslušným orgánům.

57. Převoz problémových vězňů je další oblastí, o kterou se CPT zajímá. Někteří vězni jsou mimořádně složitě zvládnutelní, a převoz takových vězňů do jiného zařízení se může někdy ukázat jako nezbytný. Neustálé přesuny vězně z jednoho zařízení do druhého však mohou mít velmi škodlivé účinky na jeho duševní i fyzickou pohodu. Pro takového vězně může být navíc obtížné udržovat přiměřené kontakty se svojí rodinou a právním zástupcem. Celkový účinek několika po sobě následujících přemístění na vězně může za určitých okolností znamenat nelidské a ponižující zacházení.

¹ Tento požadavek byl následně formulován takto: vězeň by měl být písemně informován o důvodech vůči němu učiněného opatření (rozumí se, že důvody nemusí obsahovat detaily, u nichž je s ohledem na bezpečnostní požadavky ospravedlnitelné, když jsou vězňovi odepřeny).